

УДК [338.439.4:636(477)]:001.895

Верховод І.С.
к.е.н., доцент кафедри економіки
МДПУ імені Богдана Хмельницького

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

***Анотація.** Запропоновано шляхи реалізації організаційно-економічного забезпечення стратегії інноваційного розвитку скотарства. Наведено методiku оцінки інноваційних можливостей галузі. Акцентовано увагу на необхідності комплексного вирішення проблеми прискорення інноваційного процесу у скотарстві за допомогою програмно-цільового методу.*

***Ключові слова:** інноваційний розвиток, інноваційний потенціал, стратегія впровадження інновацій, державне регулювання, ефективність впровадження інновацій.*

Постанова проблеми. Активізація інноваційного розвитку галузі скотарства є одним з головних чинників підвищення економічної ефективності аграрного сектора економіки, відповідності продукції галузі європейським стандартам та забезпечення продовольчої безпеки держави загалом. Актуальність цих проблем викликана необхідністю подолання низької економічної ефективності галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Є окремі дослідження українських і зарубіжних науковців, таких як С.В. Вахнюк, В.Н. Гунін, Т.О. Дерев'янка, В.В. Козик, Е.І. Крилов, присвячені проблемам запровадження інновацій у тваринництві, зокрема, скотарстві. Проте до сьогодні залишається низка питань, що потребують нагального вирішення та подальшого дослідження, як, наприклад, пошук шляхів прискорення інноваційного процесу у галузі скотарства та оцінювання економічної ефективності інновацій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення напрямків стратегії розвитку скотарства на основі інновацій та оцінка інноваційних можливостей галузі.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетна увага тваринництву, зокрема, скотарству в останній час обумовлена тим, що за роки соціально-економічних перетворень 1990-х років, проведення аграрної реформи саме ця галузь мала найбільші втрати в силу сукупності об'єктивних й суб'єктивних причин і все ще не в змозі подолати наслідки кризи, що затягнулась. Скотарство України за останні 25 років перете-

рпіло великі зміни. На 1 січня 1991 року поголів'я великої рогатої худоби складало 24623,4 тис. голів, у тому числі 8378,2 тис. корів, а на 1 січня 2015 року – відповідно 3884,0 тис. голів і 2262,7 тис. корів, або у 6,3 і 3,7 рази менше. Виробництво молока з 1991 по 2014 рік знизилось на 13375,5 тис. т, у розрахунку на одну особу – на 213,4 кг [8]. Тому необхідно прискорити процеси реформування у скотарстві, адже ця галузь забезпечує населення продуктами харчування. Це вимагає істотної модернізації в напрямку розвитку підприємницької діяльності, впровадження інноваційних технологій у виробництво, забезпечення доходності товаровиробників, а також вагомих інвестиційних вкладень у галузь. Виробництво молока вважається одним з найбільш витратних в тваринництві (за оцінками експертів окупність проектів у молочному виробництві становить близько 7 – 9 років і потребує вкладень у розмірі десятків мільйонів доларів на стартовому етапі).

Сьогодні ступінь досягнення конкурентоспроможності галузі скотарства визначається насамперед рівнем застосування інновацій, а відтак вирішення проблем, які виникли за цей період у вітчизняному скотарстві, зумовлює необхідність прискореного переходу галузі на інноваційний технологічний шлях розвитку. Тоді в перспективі Україна зможе забезпечувати не лише потреби свого населення в основних продовольчих товарах за раціональними нормами споживання, а й експортувати продукцію скотарства в треті країни.

Визначальною особливістю розвитку інноваційних процесів у скотарстві є тривалий час впровадження інновацій. Наприклад, для виведення нових порід і типів тварин витрачається від 10 до 20 років. Саме тому інноваційна діяльність стосовно скотарства означає, перш усього, сукупність послідовно здійснюваних дій зі створення нової або поліпшеної продукції, вдосконалення технології та організації її виробництва з використанням результатів наукових досліджень, розробок або втілення передового виробничого досвіду з метою модернізації виробництва та виходу на нові ринки.

Стан та перспективи проведення успішної інноваційної діяльності в галузі скотарства та виробництві інноваційних продуктів залежить від інноваційного потенціалу як на державному, галузевому, регіональному, так і на рівні окремого підприємства. Згідно Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» інноваційний потенціал трактується як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [5].

Інноваційний потенціал галузі скотарства – це сукупність взаємопов'язаних потенційних ресурсів, які при ефективному використанні за певний проміжок часу максимально сприяють стратегічному розвитку галузі [9]. Аналіз сучасних тенденцій розвитку скотарства в розвинутих європейських країнах та США доводить, що сьогодні неможливо досягнути високої продуктивності тварин без цілеспрямованої селекційно-племінної роботи та використання для відтворення кращих порід світового генофонду, адаптованих до індустріальної технології виробництва. Це дасть можливість у короткий термін забезпечити якісне оновлення стада і, як наслідок, збільшити конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Безперечно, закупівля племінної продукції за кордоном сьогодні необхідна, але вона не повинна виключати розвиток власної селекційно-племінної роботи.

Іншою, не менш важливою умовою найбільш повної реалізації генетичного потен-

ціалу скота та підвищення конкурентоспроможності галузі, є використання сучасних технологій виробництва продукції, що відповідають вимогам світового ринку. Технології виробництва, які використовуються сільгосптоваровиробниками, багато в чому визначається типом конкурентної поведінки підприємства. Ринкове господарювання передбачає три типи конкурентної поведінки [7, с. 114]: випереджувальне (на основі інновацій, ноу-хау), копіююче (тобто таке, що повторює досягнення конкурентів) й гарантує (що забезпечує стабільне виробництво, долю на ринку). У скотарстві, де виробляються однорідні, стандартизовані види продукції (молоко, м'ясо крупної рогатої худоби), перший тип, оснований на інноваційних технологіях, а другий і третій тип конкурентної поведінки – на традиційних, науково-обґрунтованих й адаптованих технологіях. Саме наукомісткі технології виробництва є основою, яка забезпечить реалізацію стратегії інноваційного розвитку скотарства України. Використання інноваційних технологій визначає конкурентоспроможність окремих підприємств галузі, є матеріальною базою її розвитку, а на стадії проектування й розробки сільськогосподарських технологій започатковується оптимальна інтенсивність та найвища економічна ефективність виробництва.

Цілями стратегічного розвитку галузі скотарства на інноваційній основі є також розроблення нових, більш ефективних технологій виробництва продукції скотарства, систем годівлі й відтворення тварин, одержання нових знань з фізіолого-біохімічних основ підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин. Тому при проведенні економічного аналізу в галузі скотарства необхідно враховувати особливості розвитку галузі, її тісний зв'язок з галуззю рослинництва, широке застосування різних форм організації виробництва як великих тваринницьких комплексів так і дрібних фермерських господарств [1].

Біологічний характер виробничого процесу у скотарстві впливає на розвиток інноваційної діяльності, яка пов'язана із зональними та внутрігалузевими особливостями. В різних природно-економічних зонах біологічні процеси течуть не однаково, що потре-

бує врахування й індивідуального підходу до механізмів розподілу інвестиційних ресурсів і ціноутворення на продукцію. Нажаль, відсутність таких механізмів, системного підходу до вибору пріоритетних напрямків розвитку інноваційних процесів у галузі приводить до зниження ефективності її функціонування та інвестиційної привабливості. В аграрному секторі швидкість обороту інноваційного капіталу та його прирощення не можуть конкурувати з промисловістю. Особливо це стосується виведення нових порід тварин, на створення яких йдуть десятиліття. Скоротити розрив між рівнем розвитку скотарства України й розвинутих країн неможливе без реалізації стратегії інноваційного прориву, що потребує максимальної оптимізації фінансових, інвестиційних, матеріально-технічних ресурсів.

Вищезазначені особливості сприяють плануванню та ефективнішому управлінню галуззю. Всі аналітичні розрахунки використовуються для узагальнення резервів збільшення виробництва продукції скотарства, основними джерелами яких є резерви збільшення поголів'я та продуктивності.

Виділимо основні показники для оцінювання економічної ефективності інновацій в галузі скотарства:

1. Чиста сучасна вартість – інтегральна оцінка фінансових потоків галузі з урахуванням дисконтування результатів і витрат [2, с.69].

2. Індекс рентабельності – відношення приведених доходів до витрат.

3. Внутрішня норма прибутку – це рівень прибутку від інновацій (конкретного інноваційного рішення), що виражається дисконтною ставкою, при якій галузь не стає збитковою [9].

4. Період окупності – це відношення первинних інвестицій до щорічних грошових доходів.

Проводячи оцінку інноваційного розвитку необхідно враховувати важливість не лише фінансових результатів, але і новизну, яка б задовольняла попит споживачів та виробників [4]. Систему показників оцінювання ефективності інновацій поєднують у три групи:

1. Показники, що відображають економічний ефект від інновацій (приріст обсягу виробництва продукції, приріст доданої вартості, економія матеріальних ресурсів, економія витрат від зниження собівартості продукції, скорочення фонду робочого часу на виробництво продукції, зростання середнього динного виробітку працівника, зниження матеріаломісткості продукції, зниження витратомісткості продукції);

2. Показники фінансової ефективності нововведень (приріст маржі покриття, приріст чистого доходу, приріст прибутку до виплати процентів і податків, приріст чистого прибутку, приріст маржинальної рентабельності, приріст рентабельності витрат, приріст рентабельності обігу, приріст чистої норми прибутку продукції, приріст рентабельності сукупного капіталу та рентабельності власного капіталу);

3. Показники інвестиційної ефективності інновацій (чистий приведений ефект, індекс рентабельності, дисконтований строк окупності).

В цілому, ефективність впровадження інновацій визначається порівнянням результатів з витратами, що забезпечили даний результат, або розраховується як різниця показника природно-ресурсного потенціалу до і після інвестування та реалізації заходів, яка зворотно пропорційна дисконтованим інвестиційним витратам [6, с.142]:

$$E_{\text{ін.}} = \frac{D_2 - D_1}{K / (1 + r)^t}$$

де $E_{\text{ін}}$ – ефективність впровадження інновацій;

r – коефіцієнт дисконтування;

D_2 – щільність природно-ресурсного потенціалу після капітальних витрат;

D_1 – щільність до капітальних витрат;

K – дисконтовані капітальні витрати;

t – роки.

Прогноз параметрів розвитку скотарства на основі інновацій передбачає врахування факторів, принципів, механізмів і інструментів реалізації стратегії інноваційного розвитку галузі. Роль держави проявляється в бюджетній підтримці товаровиробників, що спеціалізуються на виробництві продукції скотарства, обмеженні її імпорту, регулю-

ванні цінових пропорцій, створенні сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату. Зростання доходності скотарства є вагомим фактором підвищення зацікавленості сельчан у подальшому інноваційному розвитку галузі, збільшенні виробництва основних видів продукції скотарства та підвищенні її якості. Саме тому реалізація організаційно-економічного забезпечення стратегії інноваційного розвитку скотарства повинна відбуватись шляхом створення цільових оргструктур: консорціумів, холдингів, корпорацій, стратегічних альянсів за інноваційними проектами і програмами; територіальних зон інноваційного освоєння на базі технополісів; міжнародних стратегічних технологічних альянсів і мережі інноваційних центрів, інкубаторів, центрів трансферу технологій, формування регіональних, національної та міждержавних інноваційних систем [9].

В скотарстві України відбуваються структурні зрушення породного складу поголів'я, у результаті чого змінюються вимоги до умов годівлі та утримання худоби, які передбачають збільшення частки інноваційної складової у технологіях виробництва, які використовуються, що необхідно враховувати при розробці стратегії інноваційного розвитку галузі. Принципово важливим є збільшення якості людського капіталу та використання на цій основі високотехнологічних виробництв.

Оптимізація основних елементів ресурсного потенціалу галузі, при різноманітних варіантах використання інноваційних технологій дозволяє збільшити її прибутковість й довести рентабельність виробництва продукції до 38%, що дає можливість здійсню-

вати не тільки просте, але й розширене відтворення. Це досягається за рахунок оптимізації кормовиробництва і раціонів годування худоби, що дозволяє довести питому витрату кормів на одиницю продукції до науково-обґрунтованих нормативів. Реалізація стратегії інноваційного розвитку зробить галузь більш привабливою для інвесторів, сприятиме додатковому притоку капіталу і, як наслідок, ще більш активному розвитку інноваційних процесів.

Висновки. Результатом реалізації стратегії інноваційного розвитку скотарства має стати організація виробництва високоякісного, екологічно чистого продовольства. Досягнення цього результату може бути здійсненим за умови відродження агропромислового комплексу і розвитку вітчизняного сільського господарства, що передбачає, насамперед, скорочення частки імпорту і заповнення вітчизняними товарами основної частини приросту попиту зі збільшенням обсягу реалізації інноваційних продовольчих продуктів [3, с. 5]. Отже, комплексне рішення проблеми прискорення інноваційного процесу у скотарстві можливе тільки за допомогою програмно-цільового методу. Вищезазначене дає нам всі підстави пропонувати, щоб одним з основних розділів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2025 року став розділ, що містив би наукове обґрунтування взаємодії всієї сукупності інноваційного процесу у підкомплексі вітчизняного скотарства, включаючи заходи з його ресурсного забезпечення.

Список літератури

1. Алтухов А.И., Кундиус В.А. Российский АПК: современное состояние и механизм развития / А.И. Алтухов, В.А. Кундиус // Монография. – М.: 2006. – 723 с.
2. Вахнюк С.В. Вплив ефекту операційного важеля на вартість електронних бізнес-рішень сучасного банку / С.В. Вахнюк // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 3(33). – С. 66-74.
3. Верховод І.С. Інновації як чинник забезпечення конкурентоспроможності галузі скотарства. / Теорія і практика сучасної економіки: Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції: 19 листопада 2015 року, у 2 Т./Відповідальний редактор Вяткін П.С. – Черкаси: ЧДТУ, –2015. –Т.1. – 133 с.
4. Деревянко Т.О. Стратегические приоритеты развития животноводства в сельскохозяйственных предприятиях Черкасской области. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?..
5. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Магомедова М.О. Сучасні методичні підходи до оцінки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства та економічної ефективності енергозбереження на підприємствах теплостачання / М.О. Магомедова, Я.С. Писаренко // Збірник тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – 2013. – С. 139–143.

7. Парамонов П. Ф. Инновационные технологии как основа обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственного производства / П.Ф. Парамонов // Экономический вестник ЮФО. – 2006. - № 1. – С. 112 – 115.
8. Тваринництво України. – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2015/sb/zb_tvar_2014.zip
9. Якобчук В.П. Методологія та методика дослідження пріоритетів інноваційного розвитку аграрної сфери / В. П. Якобчук // Ефективна економіка – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1520>

Summary.

Problem statement. The necessity of overwhelming the low economic efficiency of cattle breeding in Ukraine needs its innovational development. However this branch provides the population with food, which, in this turn, favours strengthening the food security of the state.

Results. A definition of the cattle breeding innovational potential is given in the article. The conditions of increasing the competitive ability and economic efficiency of the branch, in particular the development of selection and pedigree work and the use of the best stocks, adapted to the industrial production technology, the use of modern science absorbing innovational production technologies and the elaboration of new ones are analyzed.

The main indices for evaluating the economic efficiency of innovations in the branch of cattle breeding are considered, and their groupings are given. A formula for determining the efficiency of introducing innovations is given. The necessity of the budgetary support of commodity producers of the cattle breeding production is accentuated. Some ways of realizing the organization-and-economic support of the strategy of the innovational cattle breeding development are given.

Conclusions. We have emphasized that the complex solution of the problem of speeding up the innovational process in cattle breeding is possible only by means of the programme-and-purpose method. We have suggested that one of the main sections of the State purpose programme of the Ukrainian village development for the period up to 2025 should be a section that would enclose a scientific argumentation of the whole totality of the innovational process in the subcomplex of cattle breeding, including its resource security.

Key words: innovative development, innovative potential, innovation strategy, regulation, efficiency innovations.